

ABBOSJON ROHATALIYEV,
*Namangan davlat universiteti o'qituvchisi,
erkin tadqiqotchi*

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR SHE'RIYATINING ERKIN VOHIDOV IJODIGA TA'SIRI

Annotatsiya: Ushbu maqolada Zahiriddin Muhammad Bobur an'alarining Erkin Vohidov ijodidagi o'rni va ahamiyati xususida so'z yuritilgan. Xususan, Bobur g'azallaridagi badiiy, qofiya jilolarining adabiy an'ana sifatida Erkin Vohidov ijodiga ta'sir jarayoni haqida mulohazalar bildirilgan.

Kalit so'zlar: Adabiy an'ana, vorisiylik, mumtoz adabiyot, obraz, motiv, lirik qahramon, badiiy niyat, ta'bi xud muxammaslar, taxmis muxammaslar, taqte', bahr, vazn, qofiya, hazaj, mafoiylun.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль и значение традиций Захириддина Мухаммада Бабура в творчестве Эркина Вахидова. В частности, прокомментирован процесс влияния на творчество Эркина Вахидова литературной традиции художественного мастерства и рифмовки в газелях Бабура.

Ключевые слова: литературная традиция, наследственность, классическая литература, образ, мотив, лирический герой, художественный замысел, таби худ мухаммас, тахмис мухаммас, такте, бахр, вазн, рифма, хазадж, мафойлун.

Abstract: This article discusses the role and importance of the traditions of Zahiriddin Muhammad Babur in the work of Erkin Vahidov. In particular, they commented on the process of influence on Erkin Vahidov's work as a literary tradition of artistic skill and rhyme in Babur's ghazals.

Key words: Literary tradition, inheritance, classical literature, image, motif, lyrical hero, artistic intention, tabi khud muhammas, takhmis muhammas, taqte, bahr, wazn, rhyme, hazaj, mafoiylun.

Kirish.

Zahiriddin Muhammad Bobur ijodi o'zbek adabiyotida ko'p jihatdan yuksak qadrlanadi. Boisi, sarkarda, shoh va olim sifatida kelajak avlodlarga qoldirgan boy merosi "Boburnoma" memuar asari bo'lsa, shoir sifatidagi lirik devoni – "Kobul" hamda uni bizga adabiyotshunos-nazariyotchi sifatida tanituvchi "Muxtasar" asari orqali nozik didli, dilbar shaxs ekanliging guvohi bo'lamiz. Bugun Bobur ijodi tarixiy, madaniy, ilmiy nuqtai nazardan chuqur o'rganilib, ko'plab ilmiy izlanishlarning tadqiqot obyektiga aylanmoqda.

Badiiy adabiyotdagi yangi evrilishlar jarayonini adabiy an'alar ta'sirisiz tasavvur qilish mushkul. Shu nuqtai nazardan aytish mumkinki, hozirgi zamon o'zbek adabiyoti mumtoz adabiyot an'analari bag'rida vujudga kelib, yangi davr adabiy muhitidan nafas olgan holda rivojlanib, sayqallanib, yangidan yangi asarlar bilan boyib bormoqda. Zero, tadqiqotimiz mavzusiga muvofiq xalqimizning ardoqli adibi Erkin Vohidov ijodi rivojida buyuk shoir Zahiriddin Muhammad Bobur she'riyatining ta'sirini kuzatish, ayni damda mumtoz adabiy an'alarining zamonaviy adabiyotga ta'siri masalasini yoritish borasida amalga oshirishi lozim bo'lgan muhim ilmiy-amaliy ishlardan biridir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

O'zbekiston xalq shoiri, O'zbekiston Qahramoni, davlat va jamoat arbobi Erkin Vohidov milliy o'zlikni anglash yo'lida millatning asl farzandlari bo'lgan qadim ajdodlarimiz an'anasining davomchilaridan biridir. Buni adibning g'azal va muxammaslaridagi shakliy va mazmuniy yangilanishlaridan sezish mumkin. Chunki shoir salafilar an'anasiga tayanib, o'z ijodining yangi ufqlarini kashf etdi. Adib she'riyatiga xos bu xususiyat unga ilmiy-nazariy qarashlar natijasida ayon bo'ldi. Umuman olganda, shoir ijodiga nisbatan dastlabki munosabatlar XX asrning 60-70-yillaridan boshlandi. Adabiyotshunos olimlarimizdan biri Ibrohim G'afurov o'zining *"She'riyat izlanish demak"* nomli adabiy-tandiqiy ocherkida ko'plab ijodkorlar qatori shoir ijodi borasida ham anchayin iliq fikrlar bildiradi: "Erkin Vohidov she'riyatida davrning haqiqatlarini ifodalab berishga qodir bo'lgan lirik qahramon obrazini yaratishga intilmoqda. U o'zining *"Ruhlar isyoni"*, *"Bizlar ishlayapmiz"*, *"Oqsoqol"*, *"Manfaat falsafasi"*, *"Arslon o'rgatuvchi"* singari asarlarida katta ijtimoiy voqelikning o'rtasida turgan, o'z ma'naviy-ruhiy olami bilan shu ijtimoiy voqelikning xarakterli tomonlarini aks ettiradigan va gavalantiradigan inson obrazlarini yaratdi". [15, 224] Mana qariyb qirq yildirki, shoir ijodini adabiyot muhoblari va olimlar, tadqiqotchilar teran tahlil qilish borasida tizimli izlanishlarni amalga oshirib kelishmoqda.

Biz adib ijodiga bag'ishlangan asarlarning aksariyati uning shaxsiyatiga daxldor hayotiy hikoyalar, esse tarzidagi xotira asarlarida jamlanganini ko'ramiz. Rahmatilla Inog'omovning *"Shoir bo'lish osonmas"*, [2, 72] *"Shoirlik qismati"* [3, 116] asarlari XX asrning oxirgi o'n yilligida nashr etilgan qimmatli manba bo'lsa, shoir tavalludining 70 yilligi arafasida adabiyotshunos olim Hamidulla Boltaboyevning Erkin Vohidov hayoti va ijodiga chizgilardan iborat *"So'z sehri"* [1, 136] nomli to'plami nashrdan chiqqan, ayni shu yo'nalishda Shukur Qurbonov va Javlon Jovliyevlarning *"Erkin Vohidov saboqlari: adabiy portretga chizgilar"* i 2017-yilda dunyo yuzini ko'rdi. 2018-yilda Rustam Mirvohid va Temur Mirzayevlar shoir ijodi haqida zamondoshlarining xotiralari aks etgan *"To quyosh sochgayki nur"* [5, 512] nomli to'plamning nashr etilishi Erkin Vohidov ijodning abadiylashuviga munosib hissa bo'lib qo'shildi. Keyingi yillarda shoir bilan hamsuhbat va hamnafas bo'lgan ijodkorlarning iliq xotiralari ifodasini topgan risolalar ham nashr etilmoqdaki, bu shoir ijodi va shaxsiyatining ibratga to'liq ekanligidan dalolat beradi. Ahmadjon Meliboyevning *"Erkin Vohidov imzosi"*, [4, 36] nomli xotira kitoblari yuqoridagi fikrlarimizni tasdiq etadi.

2017-yilda shoir tavalludining 80 yilligi munosabati bilan Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O'zbek tili va adabiyoti universitetida *"Erkin Vohidov ijodining ma'naviy hayotimizdagi o'rni va ahamiyati"* mavzuida xalqaro ilmiy-amaliy koferensiya o'tkazilgan bo'lsa, 2020-yilda Guliston davlat universitetida *"Erkin Vohidovning so'z qo'llash mahorati"* mavzuida, 2021-yilda Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Univeristetida *"Erkin Vohidov ijodining turkiy xalqlar madaniyatida tutgan o'rni"* mavzularida respublika va xalqaro miqyosdagi ilmiy-amaliy anjumanlar o'tkazib kelinmoqda.

Erkin Vohidov ijodining ilmiy-nazariy aspektlarda o'rganilishi dastlab N.Karimov, U.To'ychiyev, B.Nazarov, N.Rahimjonov, Z.Baltayeva, G.Keldiyorova, M.Hoshimova kabi adabiyotshunos va tilshunos olimlar tomonidan *"O'zbek tili va adabiyoti"* jurnalining turli yillarda chop etilgan nashrlarida e'lon qilingan katta kichik maqolalarda tadqiqot obyektiga aylangan bo'lsa, keyinchalik davr she'riyati va adabiy muhit o'ziga xosliklarini ochib berishga qaratilgan nomzodlik dissertatsiyalari va monografiyalarda o'z ifodasini topib keldi. Sh.Xo'jamberdiyevaning *"Ta'lim bosqichlarida Erkin Vohidov ijodi va hayotini o'rgatish usullari"*, [14, 163] S.Shomurodovanning *"XX asr o'zbek adabiyotida devonchilik an'anasi: mavzu, tarkib, vazn va badiiy san'atlar"* [17, 149] mavzuidagi dissertatsiyalari, shuningdek, turkiyalik adabiyotshunos olim Veli Savash Yelok va Go'zal Muhammadjonovalarning *"She'riyat shukhi"* [13, 132] hamda bizning 2021-yilda nashr etilgan *"Erkin Vohidov she'riyatining leksik-semantik va badiiy xususiyatlari"* [8, 90] mavzuidagi

monografik tadqiqotlarimiz shular jumlasidandir. 2022-yilda tuzuvchilar – Rustam Mirvohid va Bahodir Obid tomonidan adabiyotshunos olim Ibrohim G‘afurov muharrirligi ostida “*O‘zbekiston*” nashriyotida chop etilgan “*Inson o‘zing*” [6, 655] nomli kitobning shoir ixlosmandlari qo‘liga yetib borgani ham Erkin Vohidovni umrboqiy siymo sifatida e‘tirof etmog‘imizga to‘la asos bo‘ladi.

Biz Erkin Vohidov she‘rlarini o‘qir ekanmiz, mumtoz an‘analarga sodiqlikni va shu bilan birga mavzuiy umrboqiylikni his qilamiz. Bu, albatta, shoir ijodining e‘tiborga molik jihatlaridan biridir. Zero, adabiy an‘ana ijodkor iste‘dodining tayanch nuqtasi sanaladi. Chunki bu holat vorisiylik jihatidan adabiy ustoz va shogirdlik maqomidagi ajdodlar tajribasining kelajak avlod tomonidan o‘zlashtirish orqali yuzaga chiqadigan estetik jarayon hisoblanadi. Adabiyotshunoslikka oid ilmiy manbalarda ko‘rsatilishicha, “adabiy an‘ana – o‘tmish adabiyoti to‘plagan ijodiy tajribalar qaymog‘i, davrlar o‘tishi bilan ahamiyati va dolzarbligini yo‘qotmay, boqiy qadriyatga aylanib, avloddan avlodga o‘tib kelayotgan qismi”. [7, 400] Buni shunday tushunmoq kerakki, ijodkor o‘tmishda katta adabiy hodisa sifatida ko‘rilgan va qadrlangan adabiy an‘analarga oid bilimlarni puxta o‘zlashtirgan holda davom ettirish orqali muayyan adabiy tur va janr rivojiga hissa qo‘shishi mumkin. Bu esa shoir yoki yozuvchidan yuksak va chuqur his qilinadigan mas‘uliyat talab qiladi.

Muhokama va natijalar

Erkin Vohidov biz yuqorida tilga olgan adabiy an‘analarni o‘z ijodi bilan munosib davom ettirgan va boyitgan sohirqalam shoirlardan biridir. U o‘z ijod yo‘li davomida Fuzuliy, Navoiy, Bobur singari zabardast so‘z san‘atkorlarining ijodiga cheksiz hurmat bajo keltirgan holda ularning nurli izidan borib, muqaddas qalamini e‘zozlab, baland e‘tiqodida sobitqadam bo‘ldi. Buni shoir “*O‘zbekim*” qasidasida mamnuniyat bilan izhor etadi:

*“Mir Alisher na‘rasiga
Aks-sado berdi jahon,
She‘riyat mulkida bo‘ldi
Shoh-u sulton o‘zbekim.....
Menga Pushkin bir jahon-u
Menga bayron bir jahon
Lek Navoiydek bobom bor,
Ko‘ksim osmon, o‘zbekim”. [11, 144-146]*

Bu misralar shoirning buyuk mutafakkir ijodi va shaxsiyatiga cheksiz hurmat va faxr tuyg‘usiga yo‘g‘rilgan bo‘lsa, qasidadan o‘rin olgan Bobur haqidagi misralar shoh va shoir hayot yo‘lining og‘ir davrlarini ko‘z oldimizga keltiradi:

*“Mirza Bobur – sen, fig‘oning
Soldi olam uzra o‘t,
Shoh mashrab qoni senda
Urdu tug‘yon, o‘zbekim”. [11, 144]*

Biz mazkur maqolamizda shoirning mumtoz adabiyot namoyandalaridan biri sanalgan Zahiriddin Muhammad Bobur she‘riyatiga xos bo‘lgan adabiy-badiiy an‘analarning Erkin Vohidov ijodidagi aksini yoritishni maqsad qildik.

Erkin Vohidov “Shoir-u she‘r-u shuur” nomli adabiy esselar kitobida Bobur ijodi haqida so‘zlar ekan: “Bobur she‘riyati boshdan oyoq yor va diyor hijroni sharhidan iboratdir. Uning har bir baytida ayriqliq dardi, firoq azobi oshkor bo‘lib turadi”, [10, 105] – deganida nechog‘li haq so‘zni aytgan edi. Biz Bobur qalamiga mansub g‘azal-u ruboiylarni o‘qir ekanmiz ular mavzu silsilasining avvalgi bo‘g‘inlaridan ayriqliq, hijron, bevafoqlik, vatan sog‘inchi singari motivlar o‘rin olganiga guvoh bo‘lamiz. Erkin Vohidov o‘zining “*So‘z latofati*” nomli kitobida “*Ob-havo*”

so'zining kelib chiqishi haqida fikr yuritib, uni Bobur qalamiga mansub bayt bilan dalillaydi: "Bobur Mirzoning ob-havo so'zi go'zal she'riy san'atga aylangan shunday bayti bor:

Ohu-u yoshimdin ortadur za'f, ey tabib,

Bildim, yarashmas emdi bu **ob-u havo** manga.

Ya'ni, yig'lab ko'z yosh to'kkanim, oh urganim sayin zaifligim ortib bormoqda. Ko'z yosh to'kishda suvga, oh tortishda havoga ishora bor. Demak bu suv, ya'ni ob va havo menga to'g'ri kelmay qoldi, deydi shoir va ko'z yosh, oh-u faryodning foydasizligini aytish bilan birga Hindistonning ob-havosi o'zining sog'ligiga ma'qul emasligiga ham ishora qiladi". [12, 64] Bu bejiz emas, albatta. Shoirning yozganlari she'r emas, balki taqdir sinovlari qoldirgan chiziqlar misol qog'ozga muhrlanganidek, faryodga qorishgan vatandan ayriliq dardi ko'ngil gulzorining ob-havosini o'zgartirishga qodir ekanligini isbotlab beradi.

Bobur she'riyatida oshiq va mashuq, do'st-u ag'yor singari an'anaviy obrazlar tabiat hodisalari yoki tabiatning bir bo'lagi bo'lgan o'simliklar, qushlar, joylar orqali tasvirlanadiki, bu jihat asarning badiiy qiymatini oshirishga sezilarli ta'sir qiladi. Masalan, Bobur qalamiga mansub g'azallarda "*lola*" obrazining muallif badiiy niyatini amalga oshirishda muhim vosita sifatida ko'rdik:

"Xati birla ul oy xaddi: biri – moh-u biri – **lola**,

Yuzy birla aning qaddi: biri sarv-u biri **lola**". [18]

Ayni shu an'ananing Erkin Vohidov qalamiga mansub asarlarida ham bo'y ko'rsatgani e'tiborimizni tortdi:

"Qo'nib gul uzra bulbul

Ishq kitobini varaqlabdur,

Yumuq tong ko'zlari

O'tliq navosidin charaqlabdur

Paridek noz-u istig'no etib,

Tong **lola** ruxsori,

Yuvib shabnam bilan

Bir tomchi shabnamdek varaqlabdur". [11, 72]

Mumtoz shoirlar ijodida bo'lgani kabi Bobur ijodida ham "**sabo**"ga xitob motivi asosiy poetik obrazlardan biri sifatida keng qo'llanadi:

"Ey bodi sabo, ayla Xurosong'a guzar,

Mandin degil ul yori parishong'a xabar.

Necha safar o'z ko'nglung uchun qilg'aysen,

Emdi bizing uchun ayla bu yong'a safar". [19, 38]

Erkin Vohidovning "*Yoshlik devoni*"ga kiritilgan g'azallarida ham "**saboga xitob**" tarzidagi an'anaviy obrazlar oz bo'lsa-da uchraydi.

"Tushda ko'rdim dilbarimni

Ey sabo, uyg'otmagil.

Olma bir dam vasl shavqin,

Qo'y, meni qo'zg'atmagil". [11, 39]

Agar Boburning yuqorida qayd etilgan ruboiysida "**bodi sabo**" obrazi oshiqni visolga yaqinlashtiruvchi, yorning ahvolidan xabar beruvchi vosita sifatida talqin qilingan bo'lsa, Erkin Vohidovning yuqoridagi "*Uyg'otmagil*" radifli g'azalida esa "**sabo**" obrazi oshiqni mashuqa visolidan bebahra qiluvchi, yorning nihoyasiz azoblariga sababkor sifatida ko'rsatadi.

Ma'lumki, mumtoz adabiyotda bulbul, zog', to'ti kabi qushlar ham ma'lum poetik maqsadlarni ro'yobga chiqarishda tez-tez murojaat qilinadigan an'anaviy obrazlar sirasiga kiradi. Ammo bizningcha kabutar qushining poetik matnga olib kirilishi nisbatan kam uchraydigan hodisa hisoblanadi.

Kabutar xalqimiz orasida qadimdan tinchlik, osoyishtalik, do'stlik, birodarlik, yaqinlik ramzi sifatida e'zozlanib keladi. Erkin Vohidov ijodidagi Bobur an'analariga xos jihatlardan biri ham aynan kabutar obrazining lirik asar matniga olib kirilishi bilan bog'liq. Jumladan, Bobur yozadi:

“...Kabutar, eltgasen xatgam ne bo'lg'ay gar qabul etsang.

Ko'ngulni bog'lasam ul noma yanglig' parru bolingg'a”. [19, 37]

Baytdagi kabutar obraziga shoir tomonidan ortilgan badiiy yuk mavjud bo'lib, u oshiq yorning mashuqasiga yo'llagan maktubi bilan birga ishqqa yo'g'rilgan qalbini ham “noma yanglig'” qo'shib bog'lash istagini izhor etishda birlamchi vosita bo'lib xizmat qiladi.

Erkin Vohidov ijodida ham kabutarning xat tashuvchilik, xabar yetkazish xususiyati mohiyat e'tibori bilan g'azal matniga olib kiriladi:

“Ey kabutar, she'rim olib

Yori dilxohimga yet,

Yor mening ohimga yetmas.

Endi sen ohimga yet”. [11, 75]

Barchamizga ma'lumki, shoir devonlaridan mumtoz lirikaning g'azal, muxammas, ruboiy, qit'a, mustahzod singari go'zal namunalari o'rin olgan. Keyingi davrlarda adabiyotshunos olimlarning musammatlar, xususan, muxammaslar borasida olib borgan chuqur va samarali izlanishlari natijasida uning shakliy jihatdan umumiy, mazmuniy jihatdan xususiy tarzidagi tafovutlariga asoslangan turlari mavjudligi yorqin dalillar bilan ochib berildi. Xususan, adabiyotshunos olim D.Quronov “Adabiyotshunoslik lug'ati”da muxammasga “musammat turlaridan biri, besh misrali bandlardan tarkib topuvchi she'r shakli; besh misrali band”, [7, 196] deya ta'rif berilgan bo'lsa, Dilnavoz Yusupovanning “Aruz vazni qoidalari va mumtoz poetika asoslari” nomli o'quv qo'llanmasida muxammaslarning yaratilish xususiyatiga ko'ra ikki xil “1) tab'i xud – mustaqil muxammas; 2) taxmis–g'azalni beshlantirish asosida yaratiladigan muxammas” [15, 142] kabi ko'rinishi farqlanadi. Tadqiqotchi Tolibjon Ro'ziboyev tomonidan yaratilgan maxsus monografiyada muxammas musammat turlaridan biri sifatida she'rning shakliy jihatdan berilgan umumiy nomi ekanligi e'tirof etilib, “muxammas atamasi sharq sher'riyatida muxammas, taxmis, tashtir, tardiya deb ataluvchi she'riy janrlarning faqat shakliy tuzilishini ifodalaydi”, [9, 15] deya ta'kidlanadi. Muallif bu o'rinda D.Yusupova fikrlarini e'tibordan qochirmay, xulosalarni umumlashtirgan holda taxmis tushunchasiga quyidagicha ta'rif beradi: “taxmis atamasi ham arabcha (“xamsa” – “besh” so'zining o'zagidan yasalgan, ammo muxammasdan farqli o'laroq “beshlik” emas, balki “beshlantirilgan”, “beshlangan” kabi tushunchalarni anglatadi”. [15, 24] Muxammas va taxmis nazariyasiga oid fikrlar shuni anglatmoqdaki, mumtoz hamda zamonaviy she'riyatda muxammaslar shakliy jihatdan umumiylik kasb etsa-da, mazmuniy tomondan sezilarli tafovutga ega. Demak, shoirning o'zga shoir ijodiga mansub biror g'azaliga bog'lagan muxammasi taxmis muxammas atamasi bilan yuritilib, uning vazn, qofiya va radif tomonlari alohida ahamiyat kasb etadi.

Biz taxmis muxammaslarning yuqoridagi kabi nazariy asosiga tayanib, Erkin Vohidovning 2017-yilda nashr etilgan “Senga baxtdan taxt tilarman” nomli devoniga Zahiriddin Muhammad Bobur g'azaliga bog'lagan taxmis muxammasi xususida fikr yuritamiz.

Erkin Vohidov Zahiriddin Muhammad Boburning “Qachon bo'lg'ay musharraf bo'lg'amen, jono, jamolingga?” deb boshlanuvchi g'azaliga bog'lagan taxmisini quyidagi band bilan boshlaydi:

Ye-tolmay qo // ma-tim yodir // ne-cha oykim, // hi-lolingga,

V – – – // V – – – // V – – – // V – – –

Ma – fo – iy – lun // Ma – fo – iy – lun // Ma – fo – iy – lun // Ma – fo – iy – lun

Qa-ro ko'z mar // du-mi yig'lab, // ti-kilmoq bir // la- holingga,

V – – – // V – – – // V – – – // V – – –

Ma – fo – iy – lun // Ma – fo – iy – lun // Ma – fo – iy – lun // Ma – fo – iy – lun

Qa-cho-n ul tot // li-kun kelgay // ye-tarman lah // za-bolingga,
 V - - - // V - - - // V - - - // V - - -
Ma - fo - iy - lun // Ma - fo - iy - lun // Ma - fo - iy - lun // Ma - fo - iy - lun
 Qa-cho-n bo'lg'ay // mu-sharraf bo'l // g'a-men, jono, // ja-molingg'a?
 V - - - // V - - - // V - - - // V - - -
Ma - fo - iy - lun // Ma - fo - iy - lun // Ma - fo - iy - lun // Ma - fo - iy - lun
 Qu-tulg'aymen // fi-roqingdin, // ye-tishgaymen // vi-solingg'a! [11, 157]
 V - - - // V - - - // V - - - // V - - -
Ma - fo - iy - lun // Ma - fo - iy - lun // Ma - fo - iy - lun // Ma - fo - iy - lun

Taxmis nazariyasiga oid ma'lumotlardan ko'riladiki, taxmisga asos bo'lgan g'azalning vazni, qofiyasi va radifi saqlanishi, mazmuni esa yana mukammalashuvi kerak. Sevimli shoirimiz Erkin Vohidov bu talablarni xaddi a'losiga yetkazgan. Birinchidan, asos g'azal aruzning hazaji musammani solim bahrida bitilgan, taxmis ham g'azalning vazni o'zgarmagan holda beshlantirilgan. Ikkinchidan, Boburning ushbu g'azali besh baytdan iborat. Taxmis shunga mos holda besh bandni tashkil qilgan. Uchinchidan, g'azal matla'sida **“jamolingga”**, **“visolingga”** so'zlari qofiya hosil qilgan va unga qo'shilgan misralardagi **“hilolingga”**, **“holingga”**, **“bolingga”** kabi so'zlar o'zaro qofiyalangan. Bunda **“I”** undoshi **raviy**, raviydan keyin turgan qisqa **“i”** unlisi **nafoz**, **“ng”** **vasl**, **“g”** xuruj, **“a”** mazid sanalib, mumtoz qofiya ilmida mutlaq qofiyani hosil qiladi. Raviydan avval kelgan cho'ziq **“o”** unlisi ridfi asliy bo'lib, bunda shoirning ridfi asliy va vaslli mutlaq qofiyadan foydalangani ma'lum bo'ladi. Erkin Vohidov taxmisning ikkinchi, to'rtinchi va beshinchi bandlarida **“qora”**, **“yora”**, **“sayyora”**, **“bechora”**, **“ozob”**, **“bedod”**, **“barbod”**, **“yod”** so'zlarini qo'llab muqayyad qofiyani, uchinchi bandida **“o'tsang”**, **“yetsang”**, **“ketsang”** so'zlarini qo'llab mutlaq qofiya turlaridan foydalanadi.

G'azal yor firoqida azob chekayotgan oshiqning visolga intqlik holatini ifodalagan dardli ohangdagi savol bilan boshlanadi. Taxmis muallifi ham bu borada g'azal mazmuniga hamohang tarzda yorning hilol yanglig' yuziga yetolmay bir necha oydayoq qomati bukilib, yangi chiqqan oy kabi yoy shaklini olganidan yozg'irayotgan oshiq holini bayon etadi. Shoirning i ayni shu o'rindayoq bo'y ko'rsatadiki, yorning hilol yuziga oshiqning yoy qomatini zid qo'yish orqali she'rning ta'sirini oshirish bilan she'rxonda o'zgacha poetik kayfiyat paydo qilishga erishadi. Erkin Vohidov g'azalni shakl va mazmunga mos tarzda beshlantiribgina qolmay, to'ldirilayotgan satrlarni tashbeh, tashxis, mubolag'a, nido, tanosub tazod san'atlari bilan ziynatlaydi.

Tahlillardan shu narsa ayon bo'ladiki, taxmisga asos g'azal va unga qo'shilgan misralar ham shakl, ham mazmun jihatidan uyg'unlik hosil qilib, bir butun yaxlit asar sifatida maydonga kelgan. O'zbek mumtoz adabiyotida taxmisnavislik an'anasi o'zining tadrijiy va tarixiy poydevoriga ega. Biz buni Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Ogahiy, Furqat va Muqimiylar ijodidagi go'zal taxmislar misolida ko'rishimiz mumkin. Demak, Erkin Vohidovning Bobur g'azaliga bog'lagan taxmis muxammasi taxmisnavislik shartlari va talablariga mos o'laroq, taxmis muallifining maqsadlarini ham ro'yobga chiqarishga va salaflari oldidagi mas'uliyatni yuksak darajada ado etishga musharraf bo'lganiga guvoh bo'lamiz.

Xulosalar.

Xulosa qilib aytganda, XX asr o'zbek adabiyotida mumtoz adabiy an'analarning davom ettirilishi ijodkorlarning ajdodlar merosiga bo'lgan hurmatini ifodalash bilan birga adabiy maktab vazifasini ham to'laqonli ado etgan desak, xato qilmagan bo'lamiz. Sevimli shoirimiz Erkin Vohidov ijodida nafaqat Bobur an'analari, balki undan avval va keyin yashab o'tgan Fuzuliy, Navoiy, Ogahiy singari mutafakkir shoirlar ijodiy an'analari ham gurkirab bo'y ko'rastib turibdiki, bu o'z navbatida keyingi ilmiy izlanishlarimizning o'rganish obyekti sifatida belgilanishiga asos bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boltaboyev H. (2006). *Soʻz sehri*. – Toshkent: Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti. – 136-b.
2. Inogʻomov R. (1996). *Shoir boʻlish osonmas*. – Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi adabiyot va sanʼat nashriyoti. – 72-b.
3. Inogʻomov R. (1999). *Shoirlik qismati*. – Toshkent: Universitet nashriyoti. – 116-b.
4. Meliboyev A. (2021). *Erkin Vohidov imzosi*. – Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi adabiyot va sanʼat nashriyoti. – 36 b.
5. Мурзохид Рустам, Мирзайев Темур. “То quyosh sochgayki nur”. – Тошкент. Ўзбекистон ҲМНУ, 2018. – 512 б.
6. Mirvohid Rustam, Obid Bahodir. (2022). *Inson oʻzing (maqolalar, xotiralar, izhorlar)*. – Toshkent. Oʻzbekiston. – 655 b.
7. Quronov D., Mamajonov Z., Sheraliyev M. (2010). *Adabiyotshunoslik lugʻati*. – Toshkent: Akademnashr. – 400-b.
8. Rohataliyev A. (2021). *Erkin Vohidov sheʼriyatining leksik-semantik va badiiy xususiyatlari. Monografiya*. – Toshkent: ARJUMAND MEDIA. – 90 b.
9. Roʻziboyev T. (2022). *Taxmis: genezis, tadrij va poetika. Monografiya*. – Toshkent: BOOKMANY PRINT. –15-b.
10. Vohidov E. (1987). *Shoir-u sheʼr-u shuur*. – Toshkent: Yosh gvardiya nashriyoti. –224-b.
11. Vohidov E. (2017). *Devon (Senga baxtdan taxt tilarman)*. – Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi adabiyot va sanʼat nashriyoti. – 208-b.
12. Vohidov E.(2018). *Soʻz latofati*. – Toshkent: Oʻzbekiston. – 64-b
13. Veli Savash Yelok, Muhammadjonova G. 2020. *Sheʼriyat shukuhi*. – Fargʻona: Classik. –132-b.
14. Xoʻjamberdiyeva Sh. (2019). *Taʼlim bosqichlarida Erkin Vohidov ijodi va hayotini oʻrgatish usullari. Pedagogika boʻyicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiya*. – Namangan. –163 b.
15. Yusupova D. (2019). *Aruz vazni qoidalar va mumtoz poetika asoslari. Oʻquv-qoʻllanma*. – Toshkent: Taʼlim-media. –142-b.
16. Gʻafurov I. (1984). *Sheʼriyat izlanish demak*. – Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi adabiyot va sanʼat nashriyoti. – 224-b.
17. Shomurodova S. (2022). *XX asr oʻzbek adabiyotida devonchilik anʼanasi: mavzu, tarkib, vazn va badiiy sanʼatlar. Filologiya fanlari boʻyicha (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya*. –Samarqand. –149-b.
18. www.ziyouz.com
19. www.ziyouz.com kutubxonasi 38
20. WWW. LexUz sayti. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 25.01.2023-yildagi PQ-20-son